

Вікторія СІДЛЯР

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, vicsid.vs@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-7495-0880

Святослав ГЕРЧАКІВСЬКИЙ

кандидат економічних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет,
Тернопіль, Україна, svather@ukr.net
ORCID ID: 0000-0003-4127-8044

Сергій КОСС

аспірант, Західноукраїнський національний університет, Тернопіль, Україна,
sergiyswen@gmail.com
ORCID ID: 0009-0003-4492-4168

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

Вступ. Державні фіскальні інституції відіграють ключову роль у забезпеченні економічної стабільності та формуванні фінансової бази держави. В умовах сучасних викликів, зокрема тих, що спричинені війною в Україні, ефективність діяльності цих інституцій стає особливо важливою. Малий та середній бізнес є значущим сегментом національної економіки, однак цей сектор схильний до ризиків ухилення від сплати податків, що ставить під загрозу стабільність державних фінансів. Цифрова трансформація, яка відбувається в Україні та світі, відкриває нові можливості для посилення контролю за дотриманням податкового законодавства та підвищення ефективності податкового адміністрування. Водночас ці процеси потребують адекватного реагування з боку державних інституцій, які мають бути готові до нових викликів та завдань.

Мета – дослідити можливості й шляхи удосконалення діяльності державних фіскальних інституцій в контексті підвищення ефективності оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні, а також запропонувати рекомендації щодо вдосконалення податкового адміністрування в умовах цифрової трансформації економіки та сучасних економічних викликів.

Результати. Дослідження підтвердило важливість зміцнення інституційної спроможності державних фіскальних органів у контексті удосконалення оподаткування малого та середнього бізнесу України. Проаналізовано основні виклики, пов'язані з цифровізацією податкового адміністрування, та виявлено, що ефективно використання цифрових технологій може суттєво підвищити прозорість та ефективність конт-

ролю за податковими операціями. Виявлено, що підвищення результативності податкового адміністрування, поряд із посиленням інституційного потенціалу податкових органів, є ключовим фактором для забезпечення стабільності та фінансової стійкості держави. Також визначено пріоритетні напрями реформ, необхідні для адаптації податкового адміністрування до сучасних викликів, включаючи інтеграцію міжнародних стандартів та розширення можливостей електронного обміну даними.

Висновки. Цифровізація податкового адміністрування є необхідним кроком на шляху підвищення ефективності оподаткування малого та середнього бізнесу. Впровадження сучасних технологій дасть змогу покращити контроль за податковими надходженнями, зменшити адміністративне навантаження на бізнес та підвищити довіру платників податків до державних інституцій.

Ключові слова: цифровізація, податкове адміністрування, МСП, оподаткування малого і середнього бізнесу, податкові порушення, підвищення ефективності оподаткування.

Табл.: 2, бібл.: 19.

Viktoriia SIDLIAR

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
vicsid.vs@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-7495-0880

Svyatoslav GERCHAKIVSKY

Ph. D. (Economics), Assoc. Prof., West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
svather@ukr.net

ORCID ID: 0000-0003-4127-8044

Serhii KOSS

Postgraduate student, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine,
sergiyswen@gmail.com

ORCID ID: 0009-0003-4492-4168

DIGITALIZATION OF TAX ADMINISTRATION IN THE CONTEXT OF IMPROVING THE EFFICIENCY OF TAXATION OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES

Introduction. State fiscal institutions play a key role in ensuring economic stability and forming the financial base of the state. In the face of modern challenges, in particular those caused by the war in Ukraine, the effectiveness of these institutions becomes especially important. Small and medium-sized businesses are an important segment of the national economy, but this sector is exposed to tax evasion risks, which jeopardizes the stability of public finances. The digital transformation taking place in Ukraine and globally opens up new opportunities to strengthen control over tax compliance and improve the efficiency of tax administration. At the same time, these processes require an adequate response from government institutions, which must be prepared for new challenges and tasks.

The purpose of the article is to explore the possibilities and ways to strengthen state fiscal institutions in the context of improving the efficiency of taxation of small and medium-sized businesses in Ukraine, as well as to develop recommendations for improving tax administration in the context of digital transformation of the economy and modern economic challenges.

Results. *The research has confirmed the importance of strengthening the institutional capacity of state fiscal authorities in the context of improving the taxation of small and medium-sized businesses in Ukraine. The main challenges associated with the digitalization of tax administration are analyzed, and it is found that the effective use of digital technologies can significantly increase transparency and control over tax transactions. It is found that increasing the efficiency of tax authorities, along with strengthening institutional capacity, is a key factor in ensuring the stability and financial sustainability of the state. The authors also identify the priority areas of reforms necessary to adapt tax institutions to modern challenges, including the integration of international standards and the expansion of electronic data exchange.*

Conclusions. *Digitalization of state fiscal institutions is a necessary step on the way to improving the efficiency of taxation of small and medium-sized businesses. The introduction of modern technologies will improve control over tax revenues, reduce the administrative burden on businesses, and increase taxpayers' trust in government institutions.*

Keywords: *digitalization, tax administration, SMEs, taxation of small and medium-sized businesses, tax violations, increasing taxation efficiency.*

JEL Classification: H21, H26.

Постановка проблеми. Інструменти фіскальної політики держави є ключовими у забезпеченні економічної стабільності та формуванні фінансової бази для розвитку країни. В умовах війни та сучасних викликів економічного розвитку вони набувають особливого значення, оскільки ефективне адміністрування податків стає важливим елементом забезпечення прозорості, справедливості та відповідності податкових механізмів очікуванням бізнес-середовища, що є необхідним для підтримки економічної активності та протидії ухиленню від оподаткування.

Згідно з проектом Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва до 2027 року, малий та середній бізнес є важливим сегментом економіки України, забезпечуючи дві третини доданої вартості та понад 80% робочих місць [1]. Водночас проблема ефективного оподаткування цього сектору економіки залишається актуальною.

Спрощена система оподаткування, запроваджена в Україні для полегшення

податкових процедур для малого та середнього бізнесу, сьогодні створює ризики зловживань, що вимагає проведення реформ. Зважаючи на складну економічну ситуацію в країні, що спричинена повномасштабною війною, очевидно, що її реформування має бути поетапним, не радикальним, щоб не спричинити суспільних збурень та водночас забезпечити розвиток і підтримку МСП. Заходи, які спрямовані на виправлення недоліків спрощеної системи і мінімізацію ризиків ухилення від оподаткування, мають зберігати при цьому преференційність та переваги спрощеного підходу до оподаткування малого бізнесу. Важливо знайти баланс між критеріями економічної ефективності та фіскальної достатності, щоб система оподаткування МСП залишалася дієвим інструментом підтримки передусім підприємців та самозайнятого населення.

Удосконалення оподаткування малого та середнього бізнесу є важливим не лише для досягнення фіскальної стабільності, а й для створення прозорих і ефективних механізмів оподаткування, які забезпечують зни-

ження адміністративних витрат для бізнесу та підвищують інвестиційну привабливість. Наукові дослідження підтверджують, що створення сприятливих умов для розвитку МСП сприяє збільшенню виробничих потужностей, стимулює інноваційні ініціативи та забезпечує створення нових робочих місць.

Цифровізація податкового адміністрування дає змогу запровадити нові технологічні інструменти, що удосконалюють облік доходів і сприяють автоматизованому контролю за сплатою податків, створюючи сприятливіші умови для економічної активності. Такий підхід передусім мінімізує вплив тіньової економіки та забезпечує бюджетні надходження, необхідні для реалізації державних соціальних і економічних програм.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Новітні виклики щодо забезпечення стабільності податкової системи України в сучасних умовах розглядають багато науковців, зокрема: Ю. Павлютін [3], Л. Сидельникова [4], А. Шевчук [5] та ін. Проблеми підвищення ефективності роботи податкових адміністрацій та їхнього впливу на протидію ухиленню від оподаткування набувають все більшої актуальності в контексті глобальної цифрової трансформації. Дослідження у цій сфері проводили як українські, так і зарубіжні науковці, які розглядали різні аспекти цього процесу. Сьогодні активно вивчають вплив цифрових технологій на податкові системи. Результати наукових розвідок, як-от: [6; 7; 8; 9] доводять, що використання новітніх цифрових технологій та IT-рішень покращує обслуговування платників, знижує адміністративні витрати, сприяє мінімізації ризиків ухилення від податків, збільшенню надходжень і посиленню антикорупційної боротьби. Окрім цього, важливими є дослідження, проведені в межах Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), на-

приклад [10], які підтверджують важливість цифровізації для підвищення ефективності діяльності податкових органів.

Попри значний прогрес у дослідженнях цифровізації податкових систем, залишається низка нерозв'язаних питань щодо окремих аспектів ефективності впровадження та застосування цих технологій на практиці. Тому важливо продовжувати вивчати вплив цифровізації на зниження ризиків ухилення від сплати податків, забезпечення прозорості й ефективності оподаткування малого та середнього бізнесу.

Проведене дослідження спрямоване на поглиблення розуміння можливостей цифровізації податкового адміністрування для підвищення ефективності оподаткування малого та середнього бізнесу, а також на розробку рекомендацій щодо їх імплементації в Україні.

Мета статті полягає в дослідженні можливостей і шляхів удосконалення діяльності державних фіскальних інституцій в контексті підвищення ефективності оподаткування малого та середнього бізнесу в Україні, а також розробленні рекомендацій щодо вдосконалення податкового адміністрування в умовах цифрової трансформації економіки та сучасних економічних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідність удосконалення спрощеної системи оподаткування набуває значної ваги в контексті адаптації податкового та митного законодавства до стандартів Європейського Союзу, як передбачено Національною стратегією доходів до 2030 року [2] (далі – Стратегія). Основні перспективи імплементації положень Стратегії спрямовані на оптимізацію та зміцнення функцій ДПС України. Організаційні та кадрові заходи, передбачені підпунктами 4.2.4(a) та 4.2.4(b), зосереджені на підвищенні ефективності ДПС через оптимізацію структури, посилення антикорупційних

заходів і розвиток персоналу. Це має значний потенціал для покращення управління та ефективності адміністрування податків, що є важливим за сучасних викликів.

Крім того, Кабінет Міністрів України розробив та реалізує План “Ukraine Facility” [11], що є частиною програми фінансової підтримки України від ЄС на 2024–2027 рр. Заходи, передбачені в рамках цього плану, спрямовані на структурні реформи державного сектору, розвиток прозорих механізмів управління та залучення кваліфікованих кадрів, що безпосередньо впливає на ефективність фіскальних органів.

Значною мірою необхідність таких реформ підтверджують результати опитування [2], проведеного в межах проєкту EU4PFM, що засвідчили загальний рівень задоволеності бізнесів та громадськості діяльністю податкових органів України на рівні 63%. Однак існують певні фактори, що негативно впливають на довіру до Державної податкової служби. Серед них – сприйняття податкових органів як каральних або корумпованих структур, низький рівень податкової культури серед платників податків, недостатнє надання консультаційних послуг. Це вказує на необхідність глибоких реформ у податковій сфері, спрямованих на покращення якості обслуговування платників податків і підвищення ефективності роботи ДПС.

Національна стратегія доходів до 2030 р. та План пріоритетних дій Уряду на 2024 р. [12] передбачають низку заходів щодо зміцнення цифровізації та використання даних у податкових органах, включаючи консолідацію інформаційних ресурсів через IT-рішення. Розвиток цифровізації є важливим напрямом удосконалення роботи податкових адміністрацій, адже сучасні програмні рішення, онлайн-платформи та широке застосування інтернету дають їм змогу працювати ефективніше та резуль-

тативніше. Цифрові технології змінюють усі аспекти суспільного життя, включаючи економіку, освіту, науку та державне управління.

Впровадження цифрових рішень у податковій системі стає значним викликом для багатьох країн, зокрема країн Європейського Союзу. Міжнародна спільнота, в рамках Forum on Tax Administration (FTA), активно досліджує напрями цифрової трансформації податкового адміністрування. Дані звіту Tax Administration Series (TAS) 2023 р. підтверджують тенденцію до цифровізації податкових процесів, що стала актуальною через виклики глобальної пандемії. Дослідження охоплює дані 58 країн, яким належить близько 90% світового валового внутрішнього продукту.

Концепція країн-членів ОЕСР “Податкове адміністрування 3.0” охоплює такі базові компоненти трансформації податкового адміністрування у цифрову епоху:

- цифрова ідентифікація;
- оптимізація взаємодії з платниками податків;
- стандартизоване й ефективне управління даними;
- впровадження податкових норм і регламентів у екосистемі платників податків;
- формування нових компетенцій та навичок;
- структура управління [10].

На тлі зростання обсягу надання податковими органами послуг онлайн, цифрова безпека, верифікація й ідентифікація стають основою їх роботи. В таких умовах питання безпеки персоніфікованих даних платників податків стає ключовим елементом діяльності податкових органів. Ефективне управління ідентифікацією є важливим з огляду на необхідність забезпечення захисту від несанкціонованого доступу до конфіденційної інформації та шахрайства. Податкові адміністрації зобов’язані не

лише забезпечити адміністрування податків, а й гарантувати безпеку персональної інформації громадян. Це передбачає розробку внутрішніх стандартів та процесів, які не тільки запобігають незаконному отриманню інформації, а й захищають права платників податків.

Ідентифікація платників податків є складним завданням, що вимагає від податкових адміністрацій постійного вдосконалення. Управління верифікацією в податковому адмініструванні містить новітні технології, такі як багатофакторна автентифікація та використання біометричних даних [10]. Такі підходи допомагають запобігти несанкціонованому доступу до даних платників, що є критично важливим у запобіганні шахрайству. Підвищення безпеки сприяє зміцненню довіри до податкових органів та створює стійкий базис для впровадження новітніх IT-рішень і технологій в практику оподаткування.

Одним із прикладів успішної цифровізації фіскальних інституцій є Естонія, яка сформувала цифрове суспільство на національній платформі обміну даними X-road та системі електронної ідентифікації e-ID. Всі громадяни Естонії мають ідентифікаційні картки, які використовують для автентифікації у різних цифрових послугах і електронних підписах. Це дало змогу зменшити витрати на обмін інформаційними даними та запобігти їх витоку. Завдяки

таким технологіям естонці щорічно економлять близько 2% валового внутрішнього продукту [13].

Загалом результати досліджень [10] свідчать, що за останні роки значно зросла частка електронних декларацій (табл. 1), зокрема в частині адміністрування податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток та ПДВ, що свідчить про загальну тенденцію розвитку електронних сервісів в оподаткуванні.

Сьогодні одним із провідних напрямів удосконалення податкового адміністрування в умовах цифровізації є попереднє заповнення податкових декларацій. Це нововведення, вже реалізоване в багатьох країнах, сприяє зменшенню податкових зловживань, підвищує прозорість та спрощує процеси декларування.

Попереднє заповнення податкових декларацій передбачає алгоритм, коли податкові органи заздалегідь отримують інформацію про доходи платників податків від третіх осіб, таких як роботодавці та фінансові установи, і використовують цю інформацію для заповнення податкових форм. Цей підхід має кілька значних переваг:

- зменшення ризику помилок при самостійному заповненні декларацій та спрощення процесу декларування;
- економія часу та ресурсів платників податків, що особливо актуально для малого бізнесу та фізичних осіб;

Таблиця 1

Показники електронного декларування в країнах ОЕСР у 2014 та 2021 рр., %*

Вид податку	2014 р.	2021 р.	Різниця, в. п.
Податок на доходи фізичних осіб (33 країни)	63,2	85,1	+20,1
Податок на прибуток підприємств (35 країн)	76,3	95,3	+18,1
Податок на додану вартість (32 країни)	82,3	98,7	+17,3

Примітка. У таблиці наведено середні показники електронного декларування для тих країн, які змогли надати інформацію за 2014 та 2021 рр. Кількість країн, дані яких були доступні, вказано в дужках.

* Складено на основі [14].

- зменшення адміністративного навантаження на податкові органи, що сприяє підвищенню їхньої ефективності.

Попереднє заповнення податкових декларацій стало поширеною практикою у багатьох країнах. Наприклад, у Фінляндії податкова адміністрація на основі попередньо заповненої декларації формує податкове рішення щодо розміру податку, який підлягає сплаті, з можливістю внесення платником коректив [15].

В Україні попереднє заповнення податкових декларацій є перспективним напрямом розвитку податкової системи. Однак для його успішного впровадження необхідно вирішити кілька ключових питань. По-перше, потрібно забезпечити належний рівень технічної підготовки та інфраструктури для обміну інформацією між податковими органами та третіми сторонами. По-друге, створити відповідну законодавчу базу, яка регулюватиме процес збору та обробки даних, а також захист персональної інформації платників податків. По-третє, платники повинні бути інформовані про правила та переваги попереднього заповнення декларацій, а також мати можливість отримати консультації з цього питання.

Досвід інших країн показує, що попереднє заповнення податкових декларацій є важливим напрямом розвитку податкового адміністрування. Впровадження цієї технології може суттєво покращити податкову дисципліну та зменшити випадки ухилення від сплати податків, а у перспективі перейти до оподаткування в режимі реального часу.

Сучасні інформаційні технології кардинально змінюють підходи до адміністрування податків і забезпечення податкової дисципліни. Впровадження мобільних додатків, чат-ботів та інших інноваційних рішень відкриває нові можливості для податкових органів у боротьбі з ухиленням від оподаткування, особливо серед мікро-

бізнесу. Вони забезпечують зручний доступ до податкових сервісів, автоматизовану підтримку та моніторинг, а також підвищують прозорість і достовірність податкових даних. Для максимального використання потенціалу цих технологій необхідно забезпечити належну технічну інфраструктуру, підготовку кадрів та активне інформування платників податків про нові можливості.

У табл. 2 подано індикатори, які показують зростання кількості податкових адміністрацій, що використовують віртуальні або цифрові помічники. Впровадження таких технологій дає змогу покращити ефективність обслуговування, знизити навантаження на персонал та забезпечити своєчасну підтримку платників податків, що сприяє загальному підвищенню задоволеності користувачів податкових послуг.

Мобільні додатки дають технічну можливість зручно і швидко подавати податкові декларації, отримувати інформацію про податкові зобов'язання та сплачувати податки онлайн. Це спрощує процеси податкового адміністрування, особливо для підприємців та самозайнятих осіб, які часто обмежені в ресурсах.

Мобільні додатки також забезпечують доступ до важливої інформації в режимі реального часу, що дає змогу підприємцям оперативно реагувати на зміни в податковому законодавстві та уникати помилок у звітності. Їх можуть використовувати для надсилання нагадувань про строки подачі декларацій та сплати податків, а це відповідно знижує ризик прострочення сплати платежів і штрафів.

Чат-боти, інтегровані в мобільні додатки або інші цифрові платформи, забезпечують автоматизовану підтримку платників податків. Вони можуть відповісти на поширені запитання, надати консультації щодо заповнення декларацій та інформувати про актуальні податкові зміни. Чат-боти та-

кож можуть виконувати функції моніторингу й аналізу діяльності платників податків, виявляючи потенційні ризики ухилення від оподаткування. Завдяки алгоритмам машинного навчання та штучного інтелекту, чат-боти можуть аналізувати великі обсяги даних, виявляти підозрілі транзакції або недостовірну звітність.

Інші сучасні інформаційні технології, такі як блокчейн, великі дані (Big Data) та штучний інтелект (AI), також мають значний потенціал для підвищення прозорості та ефективності податкового адміністрування. Наприклад, блокчейн-технології можуть забезпечити незмінність і достовірність податкових даних, що знижує можливості для шахрайства та ухилення від оподаткування. Великі дані дають змогу податковим органам збирати, аналізувати й використовувати величезні масиви інформації для виявлення схем ухилення від оподаткування та оцінки ризиків. Завдяки AI-технологіям можна автоматизувати процеси перевірки декларацій, розслідування податкових зловживань, що значно зменшує час і ресурси, необхідні для таких завдань.

Підвищення рівня дотримання податкового законодавства з метою удосконалення податкового адміністрування передбачає розвиток електронного аудиту. У 2005 р. Комітет з фіскальних питань ОЕСР затвердив

міжнародний стандарт для електронного обміну достовірними бухгалтерськими даними.

Для України в контексті прагнення членства в ЄС впровадження міжнародних стандартів електронного аудиту на основі SAF-T (Standard Audit File for Tax) стає не лише необхідністю, а й стратегічною перевагою, що демонструє прагнення держави до вдосконалення податкового контролю та підвищення прозорості фінансової діяльності. У 2020 р. ухвалена Концепція впровадження електронного аудиту (Е-аудит) для платників податків, згідно з якою передбачається поетапне впровадження обов'язку подачі стандартного аудиторського файлу SAF-T.

Зауважмо, що у п.п. 4.2.2(b) Стратегії в рамках удосконалення процесів організації та проведення документальних і фактичних перевірок передбачено подальшу реалізацію проєкту “Е-аудит”, що триватиме до 2027 р. та охоплюватиме кілька основних заходів. Протягом 2024–2027 р. будуть покращені методики перевірок податкового законодавства. З 2025 р. впроваджуватимуть IT-рішення для обробки даних SAF-T UA для великих платників податків, а з 2027 р. – для всіх платників ПДВ (за умови ухвалення відповідних змін до законодавства). Постійно розроблятимуться нові та удосконалюватимуться існуючі алгоритми аналізу даних SAF-T UA.

Таблиця 2

Використання віртуальних помічників, штучного інтелекту та інтерфейсів прикладного програмування в країнах ОЕСР за період 2018–2021 рр., %*

Стан впровадження та використання технології	VR/AR Віртуальні помічники			AI Штучний інтелект			APIs Інтерфейси прикладного програмування		
	2018	2021	Різниця, в. п.	2018	2021	Різниця, в. п.	2018	2021	Різниця, в. п.
Впроваджена та використовується	34,5	63,8	+29,3	31,6	54,4	+22,8	79,0	93,0	+14,0
Перебуває на етапі впровадження	13,8	12,1	-1,7	15,8	28,1	+12,3	7,0	5,3	-1,7
Не використовується або її впровадження не розпочиналося	51,7	24,1	-27,6	52,6	17,5	-35,1	14,0	1,7	-12,3

*Складено на основі [14].

Впровадження стандартного аудиторського файлу SAF-T відкриває нові можливості для вдосконалення податкового контролю та управління ризиками. SAF-T, розроблений ОЕСР, забезпечує стандартизований формат обміну бухгалтерськими даними, що дає змогу податковим органам здійснювати детальний і точний аналіз фінансової діяльності платників податків, сприяє підвищенню прозорості й ефективності податкових перевірок, знижуючи ризики ухилення від оподаткування.

Однією з ключових переваг використання SAF-T є можливість автоматизованого аналізу великих обсягів даних, що значно спрощує виявлення потенційних порушень. За допомогою спеціалізованого програмного забезпечення податкові органи можуть оперативно ідентифікувати помилки в податкових звітах, що дає можливість своєчасно вживати заходів для їх усунення. Оскільки цей стандарт є міжнародним, він сприяє забезпеченню єдиного підходу до обміну податковою інформацією між країнами, що є особливо важливим у боротьбі з транснаціональними схемами ухилення від оподаткування.

Крім застосування новітніх підходів до податкових перевірок шляхом використання SAF-T для посилення боротьби з ухиленням від оподаткування, важливо налагодити автоматичний обмін даними з третіми сторонами, зокрема, податковими адміністраціями інших країн. В Україні міжнародний обмін податковою інформацією здійснюють відповідно до Конвенції про взаємну адміністративну допомогу у податкових справах [16] та міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування. У 2022 р. оновлено Порядок обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн [17], що дає змогу оперативно обмінюватися інформацією,

необхідною для застосування законодавства щодо податків.

Стандартизовані формати збору інформації та розширені можливості обробки даних дають можливість податковим органам оцінювати податкові ризики, аналізуючи великі обсяги даних. Міжнародний обмін податковою інформацією за стандартом CRS (Common Reporting Standards) дає змогу ефективно боротися з ухиленням від оподаткування. Сьогодні CRS застосовують близько 110 юрисдикцій, включно з усіма державами-членами ЄС. CRS передбачає автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки між банками та податковими органами різних країн [18].

Імплементация міжнародних стандартів, визначена міжнародними зобов'язаннями, які Україна взяла на себе як член Глобального форуму з прозорості та обміну інформацією в контексті євроінтеграції, передбачає впровадження CRS та приєднання до Багатосторонньої угоди CRS [19]. У серпні 2022 р. ДПС України приєдналася до Багатосторонньої угоди CRS, а 20 березня 2023 р. ухвалено Закон України № 2970-IX “Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо імплементації міжнародного стандарту автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки”, який вимагає від фінансових установ застосовувати заходи належної перевірки до фінансових рахунків.

Заходи щодо підвищення ефективності обміну інформацією для податкових цілей, що спрямовані на протидію розмиванню податкової бази та виведенню прибутку з-під оподаткування, а також податкового контролю, розширення бази оподаткування, усунення схем мінімізації податкових зобов'язань передбачені в Стратегії у пункті 4.2.2(d), що відповідає актуальним потребам практики податкового адміністрування.

В сучасних умовах важливим завданням є удосконалення процесу застосування реєстраторів розрахункових операцій. Відповідно до пункту 4.2.2(f) Стратегії, модернізація технологій передачі даних від РРО до Державної податкової служби та впровадження відповідних ІТ-рішень спрямовані на підвищення ефективності контролю за розрахунковими операціями. Це має зменшити можливості для ухилення від оподаткування, що є особливо актуальним для суб'єктів малого та середнього бізнесу.

Однією з основних переваг обов'язкового використання РРО або програмних РРО є забезпечення повного та прозорого обліку фінансових операцій. Це дає змогу знизити ризик приховування доходів і, як наслідок, ухилення від сплати податків. У цьому контексті використання РРО та ПРРО з інтегрованою системою передачі даних до ДПС сприяє оперативному виявленню податкових ризиків і запобіганню махінаціям, таким як заниження обороту, що є поширеною проблемою серед платників на ССО.

Зобов'язання всіх суб'єктів господарювання, що використовують ССО, застосовувати РРО або ПРРО забезпечує рівні умови ведення бізнесу, зменшує тіньову економіку, збільшує доходи державного бюджету, сприяє покращенню взаємовідносин між податковими органами та суб'єктами господарювання, оскільки систематичний облік і контроль знижують можливості для корупції та суб'єктивних рішень з боку контролюючих органів.

Висновки. Цифровізація податкових процесів є ключовим напрямом підвищення ефективності податкового адміністрування. Залучення автоматизованих систем обробки даних та електронного документообігу значно покращує результативність адміністрування податків, мінімізує ризики

маніпуляцій з податковими даними та забезпечує оперативний контроль за діяльністю суб'єктів господарювання. Підвищення ефективності оподаткування малого і середнього бізнесу є важливою складовою забезпечення не лише фіскальної, а й соціально-економічної стабільності держави. Вагомим напрямом у цьому контексті є впровадження сучасних цифрових технологій та ІТ-рішень у процеси податкового адміністрування, зокрема в удосконалення спрощеної системи оподаткування.

Забезпечення прозорості та підзвітності суб'єктів малого та середнього бізнесу є необхідним заходом у протидії ухиленню від сплати податків. Важливим аспектом є впровадження механізмів, що гарантують повну та достовірну звітність, зокрема через посилення контролю за відповідністю задекларованих видів діяльності та обсягів доходів реальним показникам. Регулярна й об'єктивна звітність (зокрема із застосуванням РРО та ПРРО) сприятиме створенню однакових умов для ведення бізнесу, зменшує можливості для зловживань і підвищує податкову дисципліну.

Не менш важливою складовою підвищення ефективності податкового адміністрування є міжнародне співробітництво та обмін інформацією. Впровадження міжнародних стандартів, таких як автоматичний обмін податковою інформацією, дає змогу ефективно протидіяти транснаціональним схемам ухилення від оподаткування. Участь України в міжнародних програмах та угодах щодо обміну інформацією про фінансові рахунки сприяє виявленню та запобіганню порушенням щодо сплати податків. Це важливий крок до гармонізації українського податкового законодавства з міжнародними стандартами та посилення співробітництва у сфері податкового адміністрування.

Розвиток електронних сервісів, запровадження чат-ботів, мобільних додатків та технологій попереднього заповнення звітності сприятиме підвищенню ефективності оподаткування представників малого підприємництва. У цьому контексті варто активно розвивати інформаційно-консультативну підтримку платників податків. Проведення тренінгів, семінарів, надання доступу до актуальної інформації та консультування щодо змін у податковому законодавстві допоможе платникам податків краще розуміти свої обов'язки та уникати порушень.

Загалом комплексний підхід до посилення ролі податкових органів України у боротьбі з ухиленням від оподаткування, що охоплює вдосконалення технологій, цифровізацію податкових процесів, підвищення прозорості та звітності, зміцнення інституційної спроможності й розвиток міжнародного співробітництва, є критично важливим для забезпечення ефективного податкового адміністрування.

Зазначимо, що в умовах війни для України вкрай важливо зберегти економічну активність суб'єктів господарювання, зокрема малого та середнього підприємництва, оскільки вони є ключовими компонентами економічної стабільності та розвитку, забезпечують значну частку робочих місць, сприяють інноваціям, є важливими для соціально-економічної стійкості країни. Підтримка їх діяльності дає змогу зберігати економічну динаміку, що є критичним у воєнний час, коли економічна система піддається значним випробуванням. Водночас збереження економічної активності МСП має супроводжуватися ефективними заходами протидії ухиленню від оподаткування, що сприятиме стабільним надходженням до бюджету, які необхідні для фінансування оборонних витрат, соціальних програм і післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Проект Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого та середнього підприємництва на період до 2027 року. Міністерство економіки України. URL : <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=454b13bc-3503-4185-b59d-b60f6467748c&title=ProektStrategiiVidnovlennia-StalogoRozvitkuTaTsifrovoiTransformatsiiMalogoTaSerednogoPidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku>.
2. Національна стратегія доходів до 2030 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27.12.2023 р. № 1218-р. URL : https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.
3. Павлютін Ю. М. Цифровізація системи податкового адміністрування: національний та іноземний досвід. Правова позиція. 2023. № 3. С. 145–148. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.28>.
4. Сідельникова Л. П. Сучасні виклики та новітні асиметрії фіскального простору держави. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2024. Т. 1, № 20. С. 293–305. <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.293-305>.
5. Шевчук А. Податкові ризики національної стратегії доходів України. Світ фінансів. 2024 / № 2. С. 28–40. URL : <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1691>.
6. Digitization and International tax dispute resolution: a window of opportunity for BRITACOM / J. Li et al. Osgoode Legal Studies Research Paper. 2020. URL : https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=3802&context=scholarly_works.
7. Федорчак О. Є. Вплив цифровізації на ефективність податкових систем. Академічні візії. 2024. № 30. URL : <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1159/1034>.
8. Lagodiienko N., Pozhydaieva M., Krylov D. Digitalization of tax administration in Ukraine: risks and opportunities. Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure

Development. 2022. № 44. С. 443–450. <https://doi.org/10.15544/mts.2022.44>.

9. Nose M. Exploring the adoption of selected digital technologies in tax administration. IMF Notes. 2023. № 008. P. 1. <https://doi.org/10.5089/9798400258183.068/>.

10. Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. OECD, 2020. 73 p. URL : <https://www.skatteetaten.no/globalassets/omskatteetaten/analyse-og-rapporter/rapporter/taxadministration-3.0---oecd2020.pdf>.

11. Ukraine Facility. Програма фінансової підтримки України від Європейського Союзу на період 2024–2027 років. URL : <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>

12. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2024 рік : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.02.2024 р. № 137-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-2024-p#Text>.

13. This is the story of the world's most advanced digital society. E-Estonia. URL : <https://e-estonia.com/story/>.

14. Tax Administration 2023: Comparative information on OECD and other advanced and emerging economies. OECD, 2023. URL : https://www.oecd-ilibrary.org/sites/900b6382-en/1/3/4/index.html?itemId=/content/publication/900b6382-en&_csp_=d74c2253fa30d0cb4c58c96fb3499020&_itemI GO=oecd&_itemContentType=book#tablegrp-d1e3002-f6a671b638.

15. Pre-completed tax returns. Finnish Tax Administration. URL : https://www.vero.fi/en/individuals/tax-cards-and-tax-returns/your_tax_return_and_tax_assessment_deci/what-does-the-tax-return-look-like/.

16. Конвенція про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (ETS 127) : Конвенція Ради Європи від 25.01.1988 р. № ETS N 127 станом на 27 травня 2010 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text.

17. Порядок обміну податковою інформацією з компетентними органами іноземних країн : Наказ Міністерства фінансів України

від 16 квітня 2022 року № 118. URL : <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/nakazi/77405.html>.

18. What is the CRS? Automatic Exchange Portal. OECD. URL : <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>

19. Про схвалення проекту листа Уряду України до Організації економічного співробітництва та розвитку стосовно впровадження Стандарту щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки в податкових цілях : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18.08.2021 р. № 978-р. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-proektu-lysta-uriadu-ukrainy-do-orh-a414r>.

References

1. Proekt Stratehii vidnovlennia, staloho rozvytku ta tsyfrovoy transformatsii maloho ta serednoho pidpriemnytstva na period do 2027 roku [Draft Strategy for the recovery, sustainable development and digital transformation of small and medium-sized enterprises for the period until 2027]. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy – Ministry of Economy of Ukraine. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=454b13bc-3503-4185-b59d-b60f6467748c&title=ProektStrategiiVidnovlenniaStalogoRozvitkuTaTsifrovoyTransformatsiiMalogoTaSerednogoPidprimnitstvaNaPeriodDo2027-Roku>.

2. Natsionalna stratehiia dokhodiv do 2030 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2023 r. № 1218-r. [National Revenue Strategy until 2030: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2023, December, 27). Available at: https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf.

3. Pavliutin, Y. M. (2023). Tsyfrovizatsiia systemy podatkovoho administruvannia: natsionalnyi ta inozemnyi dosvid [Digitalization of the tax administration system: national and foreign experience]. Pravova pozytsiia – Legal Position, 3, 145–148. <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2023-3.28>.

4. Sidelnykova, L. P. (2024). Suchasni vyklyky ta novitni asymetrii fiskalnoho prostoru derzhavy [Modern challenges and new asymmetries of the state's fiscal space]. *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu – Actual Problems of Regional Economic Development*, 1(20), 293–305. <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.293-305>.
5. Shevchuk, A. (2024). Podatkovi ryzyky nationalnoi stratehii dokhodiv Ukrainy [Tax risks of the national revenue strategy of Ukraine]. *Svit finansiv – World of Finance*, 2(79), 28–40. Available at: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1691>.
6. Li, J. and others (2020). Digitization and International tax dispute resolution: a window of opportunity for BRITACOM. *Osgoode Legal Studies Research Paper*. Available at: https://digitalcommons.osgoode.yorku.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=3802&context=scholarly_works.
7. Fedorchak, O. Y. (2024). Vplyv tsyvrovizatsii na efektyvnist podatkovykh system [The impact of digitalization on the efficiency of tax systems]. *Akademichni vizii – Academic visions*, 30. Available at: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1159/1034>.
8. Lagodiienko, N., Pozhydaieva, M., Krylov, D. (2022). Digitalization of tax administration in Ukraine: risks and opportunities. *Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development*, 44, 443–450. <https://doi.org/10.15544/mts.2022.44>.
9. Nose, M. (2023). Exploring the adoption of selected digital technologies in tax administration. *IMF Notes*, 008, 1. <https://doi.org/10.5089/9798400258183.068>.
10. Tax Administration 3.0: The Digital Transformation of Tax Administration. (2020). OECD. Available at: <https://www.skatteetaten.no/globalassets/omskatteetaten/analyse-og-rapporter/rapport-er/taxadministration-3.0---oecd2020.pdf>.
11. Ukraine Facility. Prohrama finansovoi pidtrymky Ukrainy vid Yevropeiskoho Soiuzu na period 2024–2027 rokiv [European Union Financial Support Program for Ukraine for the period 2024–2027]. Available at: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/>.
12. Pro zatverdzhennia planu priorytetnykh dii Uriadu na 2024 rik: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 16.02.2024 r. № 137-r. [On approval of the Government's priority action plan for 2024: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2024, February, 16). Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/137-2024-r#Text>.
13. This is the story of the worlds most advanced digital society. E-Estonia. Available at: <https://e-estonia.com/story/>.
14. Tax Administration 2023: Comparative information on OECD and other advanced and emerging economies. (2023). OECD. Available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/900b6382-en/1/3/4/index.html?itemId=/content/publication/900b6382-en&csp=d74c2253fa30d0cb4c58c96fb3499020&itemGO=oecd&itemContent-Type=book#tablegrp-d1e3002-f6a671b638>.
15. Pre-completed tax returns. Finnish Tax Administration. Available at: http://www.vero.fi/en/individuals/tax-cards-and-tax-returns/your_tax_return_and_tax_assessment_deci/what-does-the-tax-return-look-like/.
16. Konventsia pro vzaiemnu administratyvnu dopomohu v podatkovykh spravakh (ETS 127): Konventsia Rady Yevropy vid 25.01.1988 r. № ETS N 127 stanom na 27 trav. 2010 r. [Convention on Mutual Administrative Assistance in Tax Matters (ETS 127): Council of Europe Convention of 25 January 1988 as of 27 May 2010]. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_325#Text.
17. Poriadok obminu podatkovoiu informatsiieiu z kompetentnymy orhanamy inozemnykh krain. Nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy vid 16 kvitnia 2022 roku № 118 [Procedure for exchanging tax information with competent authorities of foreign countries. Order of the Ministry of Finance of Ukraine]. (2022, April, 16). Available at: <https://tax.gov.ua/zakonodavstvo/podatkovye-zakonodavstvo/nakazi/77405.html>.
18. What is the CRS? Automatic Exchange Portal. OECD. Available at: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>.

19. *Pro skhvalennia proektu lysta Uriadu Ukrainy do Orhanizatsii ekonomichnoho spivrobitnytstva ta rozvytku stosovno vprovadzhennia Standardu shchodo avtomatychnoho obminu informatsiiei pro finansovi rakhunky v podatkovykh tsiliakh: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18.08.2021 r. № 978-r.* [On approval of the draft letter of the Government of Ukraine to the Organi-

zation for Economic Cooperation and Development regarding the implementation of the Standard on Automatic Exchange of Financial Account Information for Tax Purposes: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine]. (2021, August, 18). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-proektu-lysta-uriadu-ukrainy-do-orh-a414r>.